

PARLAMENTARNA SKUPŠČINA SVETA EVROPE

RESOLUCIJA 1096 z dne 27.6.1996 o ukrepih za odpravo negativnih posledic bivših komunističnih totalitarnih sistemov (23. zasedanje)

1. Dediščine bivših komunističnih totalitarnih sistemov se ni lahko rešiti. Na institucionalnem nivoju ta dediščina zajema (čezmerno) centralizacijo civilnih institucij, birokratizacijo, monopolizacijo in prekomerno regulacijo; na nivoju družbe pa sega od kolektivismu in konformizmu do slepe pokorščine in drugih totalitarnih miselnih vzorcev. Na takšnih temeljih je težko vzpostaviti civilizirano, liberalno in pravno državo. Zato je stare strukture in miselne vzorce potrebno odpraviti in preseči.

2. Cilji tega tranzicijskega procesa so jasni: ustvariti pluralne demokracije, ki temeljijo na vladavini prava in spoštovanju človekovih pravic ter raznolikosti. Pri tem procesu je potrebno upoštevati tako načela subsidiarnosti osrednje oblasti, svobode izbire, enakosti možnosti kot tudi ekonomskega pluralizma in transparentnosti postopka odločanja. Tako so delitev oblasti, svoboda medijev, varstvo zasebne lastnine in razvoj civilne družbe le nekatere izmed sredstev,

ki jih lahko uporabimo pri doseganju ciljev kot so decentralizacija, demilitarizacija, demonopolizacija in debirokratizacija.

3. Nevarnosti, da proces tranzicije ne uspe, so mnogovrstne. V najboljšem primeru lahko oligokracija prevlada nad demokracijo, korupcija nad vladavino prava in organizirani kriminal nad človekovimi pravicami. V najslabši različici lahko pride do »žametne restavracije« totalitarnega režima, če že ne do nasilnega strmoglavljenja porajajoče se demokracije. V takšnem najneugodnejšem primeru bi nov nedemokratski režim neke večje države prav lahko predstavljal mednarodno grožnjo njenim šibkejšim sosedam. Ključ do miroljubne koeksistence in do uspešnega procesa tranzicije namreč leži v vzpostavitvi občutljivega ravnotežja pri zagotavljanju pravice brez iskanja maščevanja.

4. Tako mora demokratična, pravna država pri odpravljanju posledic bivših komunističnih totalitarnih sistemov uporabiti predvsem proceduralna sredstva. Če bi recimo uporabljala druga sredstva, bi ravnala podobno kot totalitarni režimi, katerih posledice naj bi odpravila. Demokratična in pravna država ima na razpolago dovolj sredstev za zagotavljanje spoštovanja načela, pravičnosti in kaznovanja krivcev. Ne more pa in ne sme zadovoljiti svoje želje po maščevanju namesto pravičnosti. Nasprotno, človekove pravice in temeljne svoboščine, kot so pravica do sodnega varstva in pravica do zaslišanja, mora spoštovati in jih priznavati tudi tistim, ki jih sami niso upoštevali, ko so bili na oblasti. Pravna država se je sposobna ubraniti oživitvi komunistične totalitarne grožnje, kajti na voljo ima številna sredstva, ki upoštevajo človekovim pravicam in vladavini prava in ki temeljijo tako na uporabi kazenskega prava in zakonitih administrativnih ukrepov.

5. Skupščina državam članicam predlaga, da odpravijo negativne posledice bivših totalitarnih režimov tako, da prestrukturirajo svoje stare pravne in institucionalne sisteme. Ta proces naj temelji na naslednjih načelih:

a) demilitarizacije, ki naj zagotovi, da se preneha z militarizacijo glavnih civilnih institucij, kot sta npr. vojaška uprava zaporov ali čete Ministrstva za notranje zadeve, kot tipična primera komunističnih totalitarnih sistemov;

b) decentralizacije, posebej na lokalnih in regionalnih nivojih in znotraj državnih institucij;

c) demonopolizacije in privatizacije, ki sta osrednja elementa za vzpostavitev tržne ekonomije in pluralne družbe;

d) debirokratizacije, ki naj zmanjša komunistično-totalitarno čezmerno regulacijo in prenese moč od rok birokratov nazaj k državljanom.

6. Ta proces mora vsebovati preobrazbo miselnosti (**preobrazbo src in umov**), katere osrednji cilj naj bo odprava strahu pri prevzemanju odgovornosti in tudi odprava nespoštovanja raznolikosti, skrajnega nacionalizma, nestrpnosti, rasizma in ksenofobije, ki so del dediščine starih režimov. Vse negativne posledice naj nadomestijo demokratične vrednote strpnosti, spoštovanja raznolikosti, subsidiarnosti osrednje oblasti in odgovornosti za svoja dejanja.

7. Skupščina tudi priporoča, da se kazniva dejanja, ki so bila storjena za časa komunističnega totalitarnega režima, preganjajo in kaznujejo na podlagi splošno veljavnih kazenskih zakonikov. Če ti predvidevajo zastaranje določenih zločinov, se le-to lahko podaljša, saj gre le za proceduralno in ne vsebinsko vprašanje. Čeravno sta sprejemanje in uporaba retroaktivnih kazenskih zakonov prepovedana, pa sta dovoljena sojenje in kaznovanje oseb za dejanja ali opustitve, ki v času storitve po domačem pravu niso bila kazniva, so pa kazniva v skladu s splošnimi načeli prava civiliziranih narodov. Še več, če je oseba kršila človekove pravice, njen ugovor o le izpolnjevanju ukazov ne izključuje niti protipravnosti niti njene posamične krivde.

8. Skupščina priporoča, da naj preganjanje posameznih zločinov sovпада z rehabilitacijo ljudi obsojenih za zločine, ki v civiliziranih družbah ne predstavljajo kaznivih dejanj in rehabilitacijo tistih, ki so bili nepravilno obsojeni. Žrtvam totalitarnega nasilja je potrebno priznati gmotno odškodnino, ki ne sme biti (bistveno) nižja od tiste odškodnine, ki gre neopravičeno obsojenim po veljavnih kazenskih zakonikih.

9. Skupščina pozdravlja razkritje dosjejev tajnih služb javnosti v nekaterih bivših komunistično-totalitarnih državah. Vsem zadevnim državam svetuje, da omogočijo prizadetim posameznikom, na njihovo zahtevo, pregled spisov, ki so jih o njih hranile bivše tajne službe.

10. Nadalje Skupščina svetuje, da se premoženje, vključno s premoženjem cerkve, ki se ga je država protipravno ali nepravilno polastila, ga nacionalizirala, zaplenila ali kako drugače odtujila

v času vladavine komunističnih totalitarnih sistemov, vrne izvirnim lastnikom v naravi in v celoti (»in integrum«), če je to možno brez kršitve pravic dosedanjih lastnikov, ki so pridobili premoženje v dobri veri, ali pravic najemnikov, ki so v dobri veri premoženje najeli in brez škode za napredovanje demokratičnih reform. V primerih, kjer to ni možno, naj se dodeli pravična gmotna odškodnina. O zahtevah in sporih v zvezi s posamičnimi primeri vračanja premoženja naj odločajo sodišča.

11. Glede obravnave posameznikov, ki niso storili nikakršnih zločinov, da bi jih lahko preganjali po sedmem odstavku, vendar pa gre za osebe, ki so kljub temu zavzemale visoke položaje v bivših totalitarnih komunističnih režimih in so te režime tudi podpirale, Skupščina ugotavlja, da so nekatere države uvedle administrativne ukrepe, kot so lustracija ali dekomunizacijski zakoni. Cilj teh ukrepov je izločiti osebe iz izvrševanja oblasti, če jim tega ni moč več zaupati v skladu z demokratičnimi načeli, ker tudi v preteklosti tem načelom niso pokazale potrebne zvestobe niti nimajo sedaj nobenega interesa ali pripravljenosti za njihovo spoštovanje.

12. Skupščina poudarja, da so v splošnem ti ukrepi lahko združljivi z demokratično in pravno državo, če so izpolnjeni nekateri pogoji. Najprej je potrebno krivdo, posamično in ne kolektivno, dokazati v vsakem primeru posebej. To narekuje potrebo po posamični in ne morda kolektivni uporabi lustracijskih zakonov. Nadalje morajo biti v teh postopkih zagotovljena pravica do obrambe, predpostavka nedolžnosti, dokler ni dokazana krivda in pravica pritožbe na sodišče. Maščevanje naj nikoli ne bo cilj takšnih ukrepov niti naj se ne dovoli politične ali družbene zlorabe lustracijskega procesa. Cilj lustracije ni kaznovati ljudi, ki naj bi bili krivi – to je naloga kazenskega aparata – ampak zaščititi porajajočo se demokracijo.

13. Skupščina potemtakem predlaga, da naj se zagotovi, da lustracijski zakoni in podobni administrativni ukrepi sledijo zahtevam pravne družbe in da se osredotočijo na grožnje temeljnim človekovim pravicam in procesu demokratizacije. Za referenco o tem glej »Smernice za zagotovitev skladnosti lustracijskih zakonov in podobnih upravnih ukrepov z zahtevami pravne države«.

14. Povrh tega skupščina priporoča, da naj zaposleni, ki so jih na podlagi lustracijskih zakonov s položajev odpustili, ne bi bili v načelu prikrajšani za prej pridobljene finančne ugodnosti. Le v izjemnih primerih, ko si je vladajoča elita bivšega režima dodelila pokojninske pravice višje od tistih, ki pripadajo navadni populaciji, pa naj bi bile te pravice znižane na nivo »navadnih« državljanov.

15. Skupščina priporoča naj vlade zadevnih držav potrdijo, da so njihovi zakoni, podzakonski akti ter postopki skladni z načeli, ki jih vsebuje ta resolucija in da jih spremenijo, če je to potrebno. Tako bi se lahko izognili številnim pritožbam glede teh postopkov, ki bi jih vlagali nadzorni mehanizmi Sveta Evrope na podlagi Evropske konvencije o človekovih pravicah, nadzornega postopka Odbora ministrov ali nadzornega postopka Skupščine v zvezi s sklepom št. 508 (1995) o spoštovanju dolžnosti in zavez s strani držav članic.

16. Za konec je potrebno poudariti, da so najboljša jamstva za odpravo negativnih posledic bivših komunističnih totalitarnih sistemov korenite politične, pravne in ekonomske reforme v zadevnih državah, ki vodijo k oblikovanju pristne demokratične države in politične kulture. Skupščina zatorej poziva vse že izgrajene demokracije, da s svojo pomočjo in podporo priskočijo na pomoč šele nastajajočim demokracijam v Evropi, še posebej tedaj, ko gre za razvoj civilne družbe

Besedilo Resolucije 1096, ki ste ga prebrali, pomeni enega najvažnejših dokumentov, ki so q

{jcomments on}